

علم سنجی برای علوم انسانی و اجتماعی

آر. سوریا مورتی

دکتر قاسم آزادی احمدآبادی - دکتر محمود سنگری
(عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور) (عضو هیئت علمی دانشگاه بیرجند)

ترجمہ: □

سرشناسه	: سوريامورتی، آر.، ۱۹۶۴-م. -Sooryamoorthy, R., 1964
عنوان و نام پدیدآور	: علم‌سنجی برای علوم انسانی و اجتماعی / آر. سوريامورتی؛ ترجمه قاسم آزادی احمدآبادی، محمود سنگری.
مشخصات نشر	: تهران: چاپار، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۶ ص.
شابک	: 978-600-276-233-7
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
یادداشت	: عنوان اصلی: <i>Scientometrics for the humanities and social sciences.</i>
یادداشت	: کتاب حاضر با همین عنوان با ترجمه اسماعیل پولادی، پرستویاری توسط گروه علمی شریف در سال ۱۴۰۰ فیبا گرفته است.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: انتشارات علمی -- ارزشیابی Science publishing -- Evaluation اطلاع‌رسانی -- روش‌های آماری Information science -- Statistical methods
شناسه افزوده	: آزادی احمدآبادی، قاسم، ۱۳۵۷-، مترجم
شناسه افزوده	: سنگری، محمود، ۱۳۶۲-، مترجم
رده‌بندی کنگره	: Z۲۸۶
رده بندی دیویی	: ۰۷۰/۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۲۳۱۷۹۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا	

این کتاب ترجمه‌ای است از:
Scientometrics for humanities and social sciences
 R. Sooryamoorthy
 Routledge Press, 2021

علم‌سنجی برای علوم انسانی و اجتماعی

- مؤلف: آر. سوريامورتی
- مترجمان: دکتر قاسم آزادی احمدآبادی - دکتر محمود سنگری
- چاپ اول: ۱۴۰۲
- شمارگان: ۳۰۰ نسخه
- صفحه‌آرایی: علم‌روز (مسعود فیروزخانی)
- طراح جلد: سرور محمدی
- شابک: 978-600-276-233-7
- حق هرگونه چاپ و انتشار برای ناشر محفوظ است.
- این کتاب با کاغذ حمایتی چاپ شده است
- تهران: خیابان ولیعصر، بالاتر از زرتشت، کوچه نوربخش، پلاک ۴۰
- تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۹۹۶۸۰ - همراه: ۰۲۱۴-۰۹۱۲۱۹۶

مقدمه مترجمان

تولید علم یکی از بنیان‌های اساسی توسعه و پیشرفت است و در این میان، علوم انسانی و اجتماعی جایگاه ویژه‌تری را نسبت به سایر علوم در اختیار دارد. یکی از دلایل این امر، اهمیت و رابطه نزدیک این علوم با سرنوشت افراد و جوامع است. با توجه به نقش علوم انسانی و اجتماعی در ایجاد زمینه رشد و توسعه در جامعه، سنجش و ارزیابی تولیدات علمی این حوزه نیز مهم تلقی خواهد شد. مطالعه و ارزیابی ابعاد مختلف این علوم، شرایط را برای ارتقا بهره‌وری در حوزه نیروی انسانی، بهبود کیفیت مطالعات این حوزه و نتایج حاصل از آنها را فراهم خواهد ساخت. در واقع، بهره‌گیری از روش‌ها، شاخص‌ها و سنجه‌های دقیق و کارآمد، امری مهم در قلمرو برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پژوهشی در این زمینه خواهد بود.

این کتاب که توسط دانشمندی از قاره آفریقا به نگارش درآمده به تعبیر وی، اولین کتاب در حوزه علم‌سنجی است که به توسعه تاریخی تجزیه و تحلیل داده‌های کمی و کیفی در مطالعات حوزه علوم انسانی و اجتماعی می‌پردازد. در ایران نیز کتاب‌هایی در حوزه علم‌سنجی تدوین و منتشر شده اما تمرکز کتاب حاضر عمدتاً بر علم‌سنجی در علوم انسانی و اجتماعی بوده و بر این اساس از سایر کتاب‌های این حوزه، متمایز می‌شود. این کتاب در پنج فصل نگارش یافته که فصل اول به ویژگی‌های اصلی علم‌سنجی می‌پردازد. هدف فصل دو، ارائه دیدگاهی جامع از کاربردهای کنونی علم‌سنجی است. فصل سه، پتانسیل و چالش‌های علم‌سنجی را مورد بحث قرار می‌دهد. در فصل چهار، مطالعات موردی علم‌سنجی در طیفی از رشته‌ها و زمینه‌های موضوعی در علوم انسانی و اجتماعی ارائه شده است. در این فصل، نویسنده تلاش کرده سابقه استفاده از ابزارها، داده‌ها، شاخص‌ها و تحلیل‌های علم‌سنجی را در ارزیابی تولیدات علمی این حوزه را به مخاطبان معرفی نماید. فصل آخر نیز به منابع، پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها اختصاص یافته است.

مطالعه این کتاب می‌تواند برای دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته‌های علم‌سنجی، سیاست‌گذاری علم و فناوری، سیاست علم و سایر علاقمندان به حوزه‌های علم‌سنجی و به‌طور ویژه، رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی مفید باشد.

امید است مخاطبان گرامی از قصور ناخواسته در ترجمه واژه‌ها و جملات، گذشت کرده و موارد را به اطلاع مترجمان برسانند.

با احترام

قاسم آزادی احمدآبادی cazadi@nrisp.ac.ir

محمود سنگری msangari@birjand.ac.ir

مطالعه این کتاب می‌تواند برای دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته‌های علم‌سنجی، سیاست‌گذاری علم و فناوری، سیاست علم و سایر علاقمندان به حوزه‌های علم‌سنجی و به‌طور ویژه، رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی مفید باشد.

امید است مخاطبان گرامی از قصور ناخواسته در ترجمه واژه‌ها و جملات، گذشت کرده و موارد را به اطلاع مترجمان برسانند.

با احترام

قاسم آزادی احمدآبادی azadi@nrsp.ac.ir

محمود سنگری msangari@birjand.ac.ir

دیدگاه افراد مختلف در مورد این کتاب

«من بسیار تحت تأثیر این کتاب قرار گرفتم. این اولین تکننگاری در حوزه علم‌سنجی است که من از آن آگاهم و منحصرأ بر استفاده از فنون علم‌سنجی در مطالعه علوم انسانی و اجتماعی تمرکز دارد. هدف این کتاب، تبیین ظرفیت این فنون برای مخاطبان گسترده است. جالب‌ترین و منحصر به فردترین ویژگی کتاب، ارائه شواهد زیادی است که روش‌شناسی و نیز کاربرد علم‌سنجی در مطالعات مربوط به توسعه علوم انسانی و اجتماعی و زمینه‌های موضوعی متعدد آن را نشان می‌دهد. نویسنده کتاب در ارزیابی فعالیت و عملکرد پژوهشی، تمرکز خود را نه تنها به قابلیت این فنون، بلکه به محدودیت‌ها و مشکلات آن نیز معطوف می‌دارد. این موضوع باعث می‌شود این تکنگاشت، اثری ارزشمند و مفید باشد و نیز برای کتابداران، مدیران پژوهشی و سیاست‌گذاران و پژوهشگران حوزه علوم انسانی و اجتماعی است که قصد دارند درک خود را از کاربردها و محدودیت‌های فنون علم‌سنجی در این حوزه‌های علم و دانش افزایش دهند.»

هنک افه. مونتد، مرکز مطالعات علم و فناوری، دانشگاه لایبن، هلند

«تحلیل‌های علم‌سنجی با توجه به در دسترس بودن معیارهای ظاهراً واضح (در تولید، استناد و سایر فعالیت‌های علمی) ساده به نظر می‌رسند؛ در واقع، نظام‌های اندازه‌گیری و مجموعه‌های داده‌های زیربنایی به‌طور مستمر در حال توسعه و تکامل هستند تا بر مشکلات مختلفی که هنوز با آن مواجه هستند فائق آیند. در حالی که استفاده از چنین معیارهایی برای علوم طبیعی کاملاً خوب عمل می‌کند، کاربرد آنها در علوم اجتماعی و حتی بدتر از آن برای علوم انسانی، با مجموعه‌ای از مشکلات

دیگر، همراه می‌شود. کتاب پروفیسور سوریا مورتی، ما را از میان چنین مسائلی عبور داده و آنها را در بستر تاریخی، مورد نقد و نظر قرار می‌دهد. این راهنما برای تحلیل‌گران نوپایی که مایل به سنجش علوم اجتماعی هستند بسیار ارزشمند خواهد بود.»

چارلز کروترز، دانشگاه فناوری اوکلند، نیوزلند

«علم‌سنجی برای علوم انسانی و اجتماعی، یک نمای کلان و جامع از خاستگاه علم‌سنجی ارائه می‌دهد و مجموعه‌ای کامل از مطالعات موردی و گویا است که می‌تواند راهنمای دانشمندان علوم اجتماعی به منظور کشف زمینه‌های تحقیقاتی خود باشد.»

والریا امان، مرکز تحقیقات آموزش عالی و مطالعات علمی، آلمان

فهرست مطالب

۷ مقدمه مترجمان
۹ دیدگاه افراد مختلف در مورد این کتاب
۱۶ علم‌سنجی برای علوم انسانی و اجتماعی
۱۷ پیشگفتار
۱۹ درباره این کتاب

فصل اول

علم‌سنجی: معرفی ۲۳

۲۳ مقدمه
۲۴ پیدایش و توسعه
۲۵ تحولات اخیر
۲۶ مطالعه تاریخ علم
۲۸ ظهور نمایه‌های استادی
۳۰ مفهوم‌سازی علم‌سنجی
۳۱ مجلات و مراکز علم‌سنجی
۳۳ جامعه‌شناسی علم و مطالعه علوم اجتماعی
۳۶ پایگاه‌های داده برای مطالعات علم‌سنجی
۳۷ دسته‌بندی: علم‌سنجی، کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی
۳۷ شباهت‌ها، تفاوت‌ها و تمرکز
۳۹ معیارهای جدید
۴۱ مبانی نظری
۴۱ قانون بهره‌وری پرایس

۴۲ قانون لوکا در مورد فراوانی انتشارات
۴۳ قانون پراکندگی کتابشناختی - برادفورد
۴۴ قانون بسامد کلمات - زیف
۴۶ اثر متیو - مرتون
۴۸ نظریه استاد - اسمال
۴۹ پارادایم‌های علم‌سنجی
۵۲ References

فصل دوم کارکردها و کاربردهای علم‌سنجی ۶۱

۶۱ مقدمه
۶۲ کاربردها و کارکردها
۶۳ مبانی برنامه‌های کاربردی
۶۴ تحلیل هم‌استنادی
۶۵ کاربردهای متنوع
۶۶ اهداف علم‌سنجی
۶۹ ارزیابی و تأثیر پژوهش
۶۹ مدل‌های ارزیابی
۷۱ ارزیابی - مراحل
۷۲ ارزیابی تأثیر - شاخص‌ها
۷۶ ضریب تأثیر مجله
۷۷ ترسیم نقشه رشته‌ها، موضوعات و حوزه‌ها
۸۰ تحلیل هم‌واژگانی
۸۱ تجزیه و تحلیل شبکه مشترک
۸۱ تحلیل هم‌استنادی
۸۲ تجزیه و تحلیل شدت
۸۳ برخی از اشکال دیگر
۸۳ شاخص‌هایی برای ترسیم نقشه
۸۵ مطالعه رشته‌های نوظهور، تخصص‌ها، مفاهیم و میان‌رشته‌ای
۸۷ مشارکت، همکاری و شبکه‌سازی
۸۸ استفاده‌ها
۸۸ اشکال همکاری

۸۹	منبع اطلاعات
۸۹	دامنه تحلیل
۹۰	اندازه‌گیری همکاری
۹۰	روابط
۹۱	مطالعات نمونه
۹۲	کلان داده و علم‌سنجی
۹۵	References

فصل سوم

علم‌سنجی در علوم انسانی و علوم اجتماعی ۱۰۵

۱۰۵	معرفی
۱۰۶	ظرفیت‌های علم‌سنجی در علوم انسانی و اجتماعی
۱۰۶	تمرکز بر علم و غیرعلم
۱۰۸	مطالعه علوم انسانی و اجتماعی
۱۰۹	چه چیزی را می‌توان در علوم انسانی و اجتماعی مطالعه کرد؟
۱۱۲	معیارها و شاخص‌های مطالعات علوم انسانی و اجتماعی
۱۱۳	چالش‌های علوم انسانی و اجتماعی
۱۱۳	مسائل چالشی
۱۱۵	شیوه‌های انتشار در علوم انسانی و اجتماعی
۱۲۱	منابع داده و پوشش آنها
۱۲۶	References

فصل چهارم

نمونه‌های مطالعات علم‌سنجی در حوزه علوم انسانی و اجتماعی ۱۳۷

۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	ارزیابی و تأثیر پژوهش
۱۳۹	مورد ۱-۴. بهره‌وری و تأثیر انتشارات
۱۴۰	مورد ۲-۴. تولید و تأثیر بخش‌های جامعه‌شناسی در کشورهای شمال اروپا
۱۴۱	مورد ۳-۴. بهره‌وری انتشارات، رؤیت‌پذیری وب و استادات جامعه‌شناسان
۱۴۲	مورد ۴-۴. ارزشیابی پژوهشی در علوم انسانی و اجتماعی
۱۴۴	مورد ۵-۴. ارزشیابی پژوهشی در علوم انسانی و اجتماعی
۱۴۵	مورد ۶-۴. ارزشیابی پژوهشی برنامه‌های علوم انسانی و اجتماعی با استفاده از

مورد ۴-۷. ارزیابی عملکرد پژوهشی دانش‌پژوهان ۱۴۷

ترسیم نقشه رشته‌ها و موضوعات حوزه علوم انسانی و اجتماعی ۱۴۸

مورد ۴-۸. جهان علوم اجتماعی در سه دهه اخیر ۱۵۰

مورد ۴-۹. تحقیقات ترسیم نقشه در روانشناسی ۱۵۱

مورد ۴-۱۰. یافتن زمینه‌ای نوظهور از روانشناسی گردشگری ۱۵۲

مورد ۴-۱۱. مضامین نوظهور و پیامدهای تحقیق در گردشگری ۱۵۴

مورد ۴-۱۲. مطالعه علم‌سنجی در مورد تکامل یک رشته ۱۵۵

مورد ۴-۱۳. تحقیقات علوم سیاسی در آلمان ۱۵۶

مورد ۴-۱۴. بررسی شکاف دانش در حوزه نابرابری و عدالت اجتماعی در ۱۵۷

مورد ۴-۱۵. تجزیه و تحلیل انتشارات مجلات در درآمد ۱۵۹

مورد ۴-۱۶. جنسیت و همکاری در تحقیقات مدیریت منابع انسانی ۱۶۱

مورد ۴-۱۷. منشا و توسعه مطالعات مدیریت در آفریقای جنوبی ۱۶۳

مورد ۴-۱۸. تاریخچه و توسعه جامعه‌شناسی در آفریقای جنوبی ۱۶۴

مورد ۴-۱۹. انتشارات در هنر، علوم انسانی و علوم اجتماعی در نیجریه ۱۶۵

تحلیل‌های استنادی ۱۶۸

مورد ۴-۲۰. الگوهای استنادی در علوم انسانی ۱۶۹

مورد ۴-۲۱. میزان استاده‌ها در علوم انسانی و اجتماعی با استفاده از جستجوی کتابهای گوگل ۱۷۰

همکاری و هم‌نویسندگی ۱۷۲

مورد ۴-۲۲. تعیین همکاری میان جامعه‌شناسان با استفاده از مجلات خاص ۱۷۳

مورد ۴-۲۳. همکاری در علوم انسانی و اجتماعی از طریق تجزیه و تحلیل انتشارات در قالب کتاب ۱۷۵

مورد ۴-۲۴. تفاوت‌های جنسیتی در همکاری پژوهشی ۱۷۶

Reference ۱۷۹

فصل پنجم

داده منابع، پردازش و تجزیه و تحلیل ۱۸۷

مقدمه ۱۸۷

داده‌های علم‌سنجی کمتی و کیفی ۱۸۷

نمایه‌های استنادی ۱۹۱

منشا، توسعه و استفاده ۱۹۱

محتوا ۱۹۵

داده‌های نمایه‌ها ۱۹۶

استفاده‌های جدید و بیشتر ۱۹۸

۲۰۰ کیفیت داده‌های نمایه‌ها
۲۰۱ ترکیب داده‌ها
۲۰۲ پایگاه‌های اصلی برای مطالعات علم‌سنجی
۲۰۳ وبگاه علوم
۲۰۶ اسکوپوس
۲۰۷ گوگل اسکالر
۲۱۲ مقایسه وب آو ساینس، اسکوپوس و گوگل اسکولار
۲۱۴ قابلیت اعتماد داده‌ها
۲۱۵ یافتن داده‌های قابل اعتماد
۲۱۵ وضوح مفهومی پیشینه‌ها
۲۱۶ کیفیت داده‌ها
۲۱۷ ملاحظات در انتخاب داده‌ها
۲۱۷ دسترسی آنلاین
۲۱۸ نگرانی‌ها، اقدامات احتیاطی و آمادگی‌ها
۲۲۲ پردازش داده‌ها
۲۲۳ تجزیه و تحلیل داده‌ها
۲۲۴ نمایش گرافیکی داده‌ها
۲۲۵ نیاز به تحولات نظری
۲۲۷ Refrences

علم سنجی برای علوم انسانی و اجتماعی

آر. سوریا مورتی

ترجمہ:

دکتر قاسم آزادی احمد آبادی

دکتر محمود سنگری

SCIENTOMETRICS FOR THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

R. SOORYAMOORTHY

TRANSLATED BY:

DR. GHASEM AZADI AHMAD ABADI

DR. MAHMUD SANGARI

